

проведенні стратегічного аналізу обов'язково потрібно враховувати особливості середовища, в якому функціонує підприємство, і зважати на рівень невизначеності, з якою доведеться зіткнутися під час дослідження. Специфіка стратегічного аналізу, на відміну від ретроспективного аналізу, полягає у тому, що досить часто достовірної інформації просто немає і доводиться розробляти декілька сценаріїв для найімовірніших варіантів розвитку подій у майбутньому.

Виходячи з цього, можна зробити висновок про необхідність подальшого удосконалення методології стратегічного аналізу в напрямку активізації таких методичних прийомів, як оцінка поточного становища підприємства на ринку, наявних ресурсів, можливостей і загроз; прогнозування і планування різноманітних показників діяльності підприємства, а також прийомів прогновної оцінки зовнішнього середовища; альтернативного (варіантного) аналізу для підготовки прийняття стратегічних рішень в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко В.А., Стратегічне управління: навч. посіб. / В.А. Василенко, Т.І. Ткаченко. – К.: ЦУЛ, 2008.
2. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз: навч. посіб. / П.Л. Гордієнко. – К.: Алерта, 2007.
3. Левик І.М. Стратегічний аналіз та його значення для управління підприємством [Електронний ресурс] / І.М. Левик. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portalVnulp/Management/2009_647/19.pdf, 2009.
4. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: [монографія] / А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2008.
5. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: [монографія] / В.В. Пастухова. – К.: КНТЕУ, 2009.
6. Редченко К.І. Стратегічний аналіз у бізнесі: навч. посіб. / К.І. Редченко. – [вид. 2-ге, доп.]. – Львів: Новий Світ-2000, 2007.
7. Сухарев А.П. Стратегічний аналіз фінансових результатів як необхідна складова комплексної діагностики підприємства [Електронний ресурс] / А.П. Сухарев, І.М. Тохтарова. – Режим доступу: http://www.rusauka.com/32_PWMN_2009/Economics/55052.doc.htm
8. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник / З.Є. Шершньова. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2006.
9. Яценко В.М. Стратегічний аналіз: навч. посіб. / В.М. Яценко, В.В. Демиденко, С.Л. Демиденко. – Черкаси: ЧДТУ, 2010.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012.

УДК 330.52:338.12

Ховрак І.В., к.е.н, ст. викладач,
Таран А.А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ЦИКЛІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Обобщаются сущность, формы и факторы, способные вызывать циклические колебания. Сформулированы базовые принципы, которые целесообразно использовать в процессе мониторинга цикличности развития национальной экономики. Обоснованы параметры деловых циклов отечественной экономики. Выделены особенности современных циклов.

Ключевые слова: *циклические колебания, развитие национальной экономики, мониторинг, факторы влияния.*

The essence, forms and factors capable to cause cyclic vibrations, are summarized. Basic principles which it is expedient to use in the process of monitoring of the recurrence of national economy development are formulated. The parameters of business cycles of home economy are substantiated. The features of modern cycles are distinguished.

Key words: *cyclic vibrations, development of national economy, monitoring, factors of influence.*

Постановка проблеми. Істотний вплив на функціонування національної економіки здійснює динамізм зовнішнього і внутрішнього середовища, однією з характеристик якого є циклічність. Адже

національна економіка як економічна система знаходиться в постійному русі, її пропорції і взаємозв'язки змінюються в просторі і часі. Відповідно економіці властиві два стани: стан рівноваги (суспільне виробництво і суспільне споживання достатньою мірою збалансовані) та стан нестабільності (порушення зв'язків і пропорції, настання кризового стану). Оскільки явища та процеси в економіці повторюються з певною періодичністю, тобто циклічно, нестабільність відображається відхиленнями від усталеного процесу розвитку.

Тому в умовах формування ринкових відносин успішною передумовою розвитку національної економіки є моніторинг циклічності її розвитку, наділеного рядом аспектів, серед яких найважливішими є: методологічний (сукупність принципів, форм, підходів і методів, використовуваних у процесі попередження циклічних коливань та управління їх наслідками) та організаційний (єдність розгляду економічних, соціальних і екологічних відносин у процесі розвитку).

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, а саме: З. Герасимчук, Т. Довбняк, О. Кошій, Р. Омельченко, І. Сушко [1–4] та ін., активно досліджують питання циклічного розвитку економіки України, його особливостей і можливих наслідків. Законодавчою базою та орієнтирами для забезпечення розвитку вітчизняної економіки виступають: Україна–2015: національна стратегія розвитку, Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації (аналітична доповідь), Закони України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи», «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», постанова Правління НБУ «Про окремі питання щодо діяльності банків в період фінансово-економічної кризи» та інші нормативно-правові акти. При цьому слід зазначити, що в нормативно-правових актах, наукових працях, національних і регіональних стратегіях йдеться лише про інструменти подолання наслідків циклічних коливань.

Метою статті є дослідження сутності та особливостей циклічності національної економіки, а також її моніторинг.

Виклад основного матеріалу. Вперше ідея економічних циклів обґрунтована французьким вченим К. Жугляром у середині XIX ст. [5]. На думку вітчизняних науковців, циклічність є природною властивістю руху економіки. Адже «цикли порушують рівновагу і роблять перерву в розвитку по висхідній, внаслідок чого скорочується обсяг національного виробництва, проте ... циклічність – не тільки зло, а й благо для економічної системи, адже вона стимулює технологічне оновлення виробництва, посилює дух конкуренції та активізує економічне життя суспільства» [1, с. 37]. Тобто циклічність – це рух від однієї макроекономічної рівноваги в масштабі національної економіки до іншої.

Варто наголосити, що циклічність як явище проявляється в двох формах: класична (періодичність виникнення, тренд, багатомірність) та сучасна (видозмінена амплітуда коливань, посилення прояву сезонних коливань, синхронізація та глобалізація, взаємозв'язок і взаємозалежність циклів) [6]. Чинники, які здатні спричинити циклічні коливання, доцільно поділяти на сім груп (рис. 1). Найбільший вплив на вітчизняну економіку здійснюють такі деструктивні чинники: недосконалість, непрозорість та неузгодженість законодавства; тінізація економіки; структурні диспропорції виробництва; нерозвиненість внутрішнього ринку; критична залежність від імпорتنих енергоносіїв; несприятливий інвестиційно-інноваційний клімат; недосконалість механізмів регулювання цін і тарифів; застаріла технологічна база промисловості тощо.

Варто наголосити, що для попередження, а також мінімізації негативного впливу циклічних коливань на стан економічної системи доцільно здійснювати відповідний моніторинг. Критерії здійснення моніторингу циклічності:

- за сферами суспільних відносин: економічний, соціальний, культурний;
- за сферою спрямованості: внутрішній, зовнішній;
- за масштабами: світовий, міжнародний, національний, регіональний, локальний;
- за терміном дії: короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий.

Моніторинг полягає в підтриманні адекватного можливостям національної економіки соціально-економічного розвитку, який забезпечується шляхом здійснення фіскальної, монетарної, боргової, антиінфляційної, структурної, інвестиційної, цінової, соціальної, зовнішньоекономічної, науково-технічної, інноваційної, конкурентної, політики інституційних перетворень, регіональної, природоохоронної політики тощо. Отже, моніторинг циклічності розвитку вітчизняної економіки є базою для реалізації внутрішньої політики держави, яка, в свою чергу, залежить від зовнішніх умов та зовнішньоекономічних зв'язків, а також має глобальну, стратегічні та тактичні цілі (рис. 2).

Рис. 1. Групування чинників, що здатні спричинити циклічні коливання національної економіки

Пропонуємо для моніторингу циклічності національної економіки використовувати показники темпів приросту валового внутрішнього продукту (ВВП) (країни, промисловості, сільського господарства) та інвестицій (прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основні засоби). Так, протягом 1996–2011 рр. (табл. 1, рис. 3) спостерігалось постійне зростання ВВП країни, ВВП на душу населення, обсягу промислової продукції та обсягу сільськогосподарської продукції у фактичних цінах (окрім 2009 року).

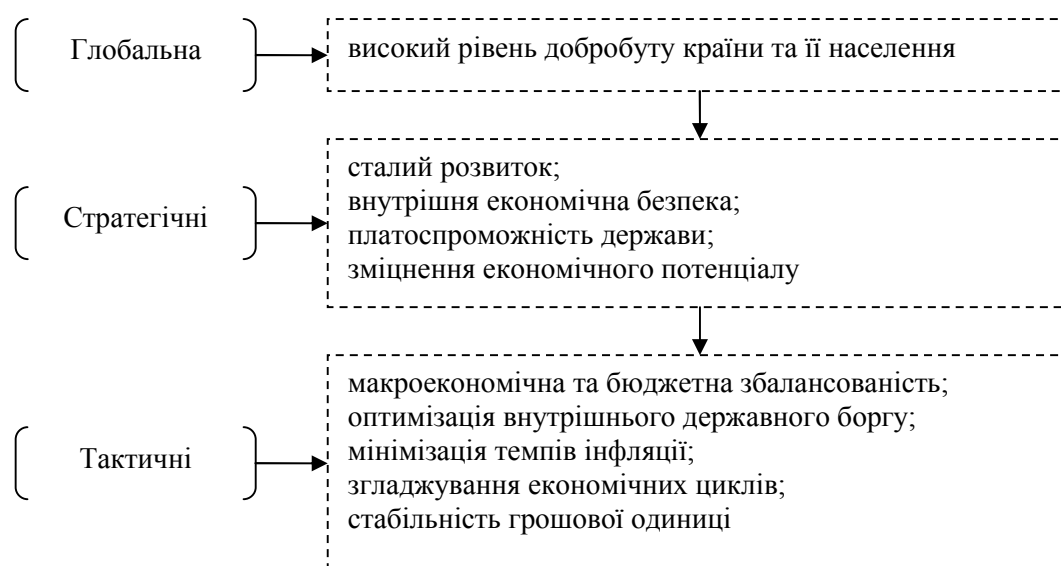

Рис. 2. Система цілей внутрішньої політики держави

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах, 1996-2011 рр.

Роки	ВВП країни, млн. грн.	ВВП на душу населення, грн.	Обсяг промислової продукції (робіт, послуг), млн. грн.	Обсяг сільськогосподарської продукції, млн. грн.	Індекси-дефлятори, % до попереднього року
1996	81519	1595	107891	65276	166,2
1997	93365	1842	110804	64101	118,1
1998	102593	2040	122992	57947	112,1
1999	130442	2614	127912	53949	127,3
2000	170070	3436	144413	59236	123,1
2001	204190	4195	155891	65100	109,9
2002	225810	4685	171207	64380	105,1
2003	267344	5591	220605	64473	108,0
2004	345113	7273	326544	83500	115,1
2005	441452	9372	385399	92536	124,5
2006	544153	11630	460372	94300	114,8
2007	720731	15496	600054	109850	122,7
2008	948056	20495	779127	150845	128,6
2009	913345	19832	664782	153800	113,0
2010	1082569	23600	889098	184940	113,8
2011	1290769	28285	1120325	265100	108,5

* складено авторами з джерела [7].

Проте, здійснюючи аналіз темпів зростання зазначених показників до попереднього року, можна стверджувати про погіршення показників у 1999, 2002, 2005 та 2009 році. Так, стрімке і глибоке падіння економіки України у 2009 р. призвело до численних внутрішніх проблем, які слід розв'язати для забезпечення стабільного довгострокового економічного зростання: незавершені інституційні реформи, низький рівень модернізації підприємств, застаріла інфраструктура, фіскальна розбалансованість, непривабливий інвестиційний клімат тощо. Провівши дослідження, можна виділити параметри ділових циклів вітчизняної економіки: піками є 2001, 2004 та 2007 роки, а точками мінімуму – 2002, 2005 та 2009 роки, з чого авторами зроблено висновок про довжину коротких хвиль, вона становить 3 та 4 роки.

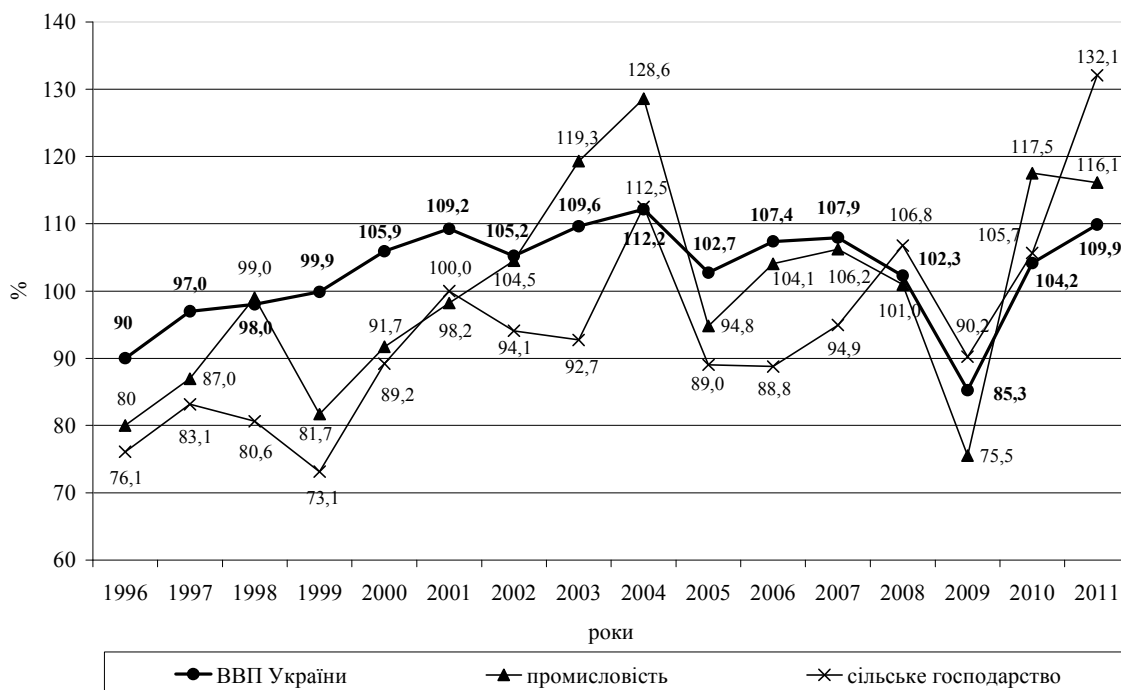

Рис. 3. Динаміка ВВП країни, промисловості та сільського господарства

Також варто підкреслити збіг мінімумів циклів інвестицій в основні засоби з мінімумами ділових циклів національної економіки (рис. 4, табл. 2). Максимальний приріст закордонних капіталовкладень в Україну відбувся у 2005 р. і становив 86,7 % до попереднього року. Проте згодом відбулося скорочення потоку світових ПІІ: у 2006 році – на 58,8 %, 2008 – на 15,9 %, 2009 – на 8,1 %, 2010 – на 0,9 %. За оцінкою експертів, потреба України в інвестиціях для підтримання високих темпів економічного зростання до 2015 року становитиме близько 150 млрд. дол. США [8, с. 14]. За результатами табл. 3 можна зробити висновок, що регіонами-лідерами по приросту прямих іноземних інвестицій на 01.01.2011 року стали м. Київ (48,7 % до загального підсумку) та Дніпропетровська область (16,7 %). Аутсайдерами за цим показником стали Кіровоградська, Тернопільська та Чернівецька області (по 0,1 % кожна). Відповідно регіони-лідери здатні перенести світову кризу легше, ніж регіони-аутсайтери.

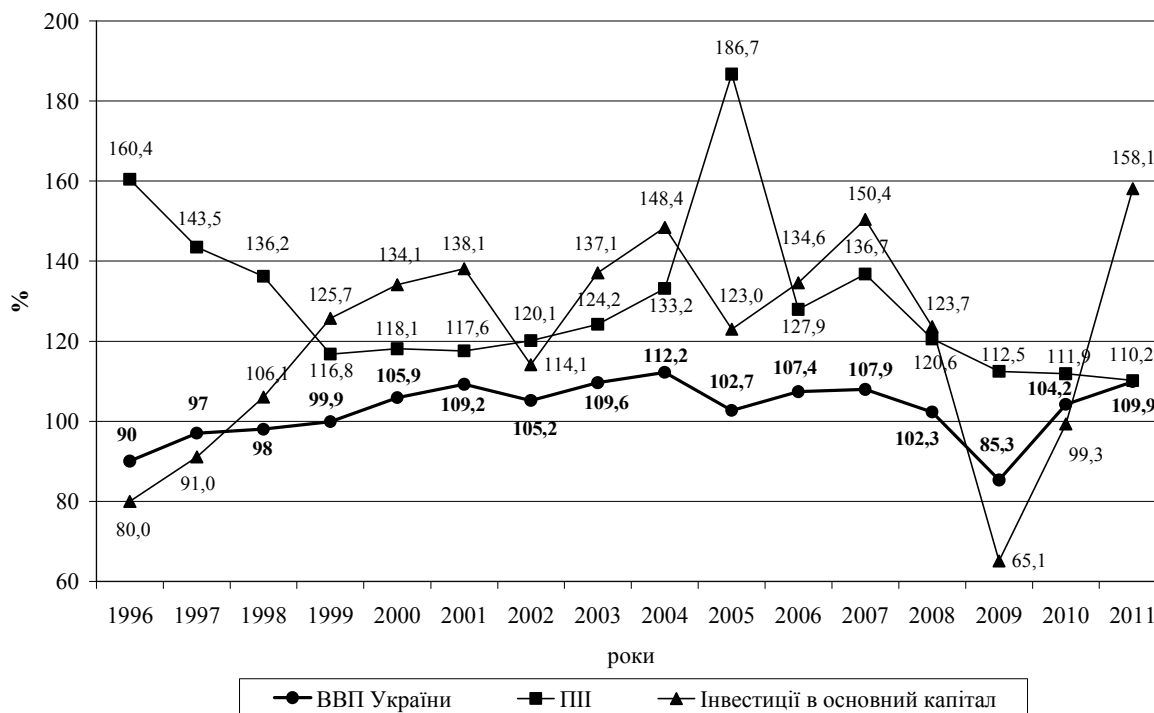

Рис. 4. Коливання ВВП, ПІІ та інвестицій в основні засоби в Україні, 1996–2011 рр., % до попереднього року*

* складено авторами з джерела [7].

Таблиця 2

ПІІ та інвестиції в основні засоби в Україні, 1996-2011 рр.

Роки	1	2	Роки	1	2
1996	1438,2	14,5	2004	9047,0	75,7
1997	2063,6	13,2	2005	16890,0	93,1
1998	2810,7	14,0	2006	21607,3	125,3
1999	3281,8	17,6	2007	29542,7	188,5
2000	3875,0	23,6	2008	35616,4	233,1
2001	4555,3	32,6	2009	40053,0	151,8
2002	5471,8	37,2	2010	44806,0	150,7
2003	6794,4	51,0	2011	49362,3	238,2

* складено авторами з джерела [7].

** 1 – ПІІ, млн. дол. США; 2 – інвестиції в основний капітал, млрд. грн.

Таблиця 3

Прямі іноземні інвестиції за регіонами України, 2010 р.**

Регіон	1*	2*	Регіон	1*	2*
АР Крим	815,6	1,8	Одеська обл.	1107,3	2,5
Вінницька обл.	205,3	0,5	Полтавська обл.	551,3	1,2
Волинська обл.	218,6	0,5	Рівненська обл.	309,2	0,7
Дніпропетровська обл.	7495,1	16,7	Сумська обл.	359,6	0,8
Донецька обл.	2278,2	5,1	Тернопільська обл.	59,8	0,1
Житомирська обл.	258,1	0,6	Харківська обл.	2716,9	6,1
Закарпатська обл.	364,4	0,8	Херсонська обл.	203,4	0,5
Запорізька обл.	952,8	2,1	Хмельницька обл.	183,0	0,4
Івано-Франківська обл.	512,5	1,1	Черкаська обл.	289,4	0,6
Київська обл.	1611,1	3,6	Чернівецька обл.	61,9	0,1
Кіровоградська обл.	65,0	0,1	Чернігівська обл.	94,9	0,2
Луганська обл.	687,5	1,5	м. Київ	21831,6	48,7
Львівська обл.	1254,6	2,8	м. Севастополь	153,6	0,3
Миколаївська обл.	165,4	0,4	Україна	44806,0	100,0

* 1 – млн. дол. США; 2 – у % до загального підсумку

** складено авторами з джерела [7].

На думку експертів, реакція ринку на циклічні коливання залежить від еластичності попиту (висока еластичність попиту призводить до значних коливань його обсягів, а низька – до незначних). Найпомітніше на циклічні коливання реагує промисловість, в першу чергу, галузі, задіяні у виробництві товарів виробничого призначення [3, с. 66]. Особливостями сучасних циклів є [6; 9]: значне пом'якшення глибини циклічних коливань; розмитість між фазами циклу; зміна схем циклу; збільшення тривалості фази експансії і зменшення тривалості фази рецесії; тісне переплетіння сучасних циклічних криз із структурними, енергетичними, фінансовими, валютними; синхронізація економічних циклів у різних країнах та регіонах світу тощо. Особливості циклічного розвитку економіки можуть бути зрозумілі й пояснені тільки за умови, якщо циклічні фактори розглядати одночасно із структурними (енергетична, сировинна, валютна і ряд інших ситуацій) [2, с. 32].

Таким чином, одним із найважливіших аспектів стратегії розвитку вітчизняної економіки в сучасних умовах є врахування циклічності, що обумовлює необхідність здійснення державного регулювання на трьох рівнях управління – національному, регіональному, місцевому. Національний рівень забезпечує реалізацію великомасштабних програм, організацію міжрегіональних і міждержавних економічних зв'язків. На регіональному та місцевому рівнях переважно здійснюється використання локальних ресурсів, раціоналізація структури господарства, вирішення екологічних і соціальних проблем.

Моніторинг циклічності розвитку вітчизняної економіки повинен ґрунтуватися на принципах:

- адекватності (відповідність існуючим умовам функціонування й стану економіки);
- цілісності (визначення об'єктів, цілей, завдань і механізмів державного регулювання);
- вибіркової (врахування відмінностей регіонального та галузевого розвитку в процесі вибору інструментів регулювання);
- обов'язковості (регулятори, що набрали законної сили, є обов'язковими для всіх державних і громадських підприємств, установ і організацій, посадових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України);
- обмеженості (чітке встановлення часових та просторових меж застосування регуляторів державного впливу).

Висновки. Отже, національна економіка піддається періодичним коливанням, підйомам і спадам, які є об'єктивним процесом її розвитку. Проте універсальних заходів подолання проявів кризових явищ та процесів не існує. Тому державна політика повинна мати систему механізмів зниження наслідків кризи та недопущення банкрутства підприємств реального сектора, а також запровадити докорінну модернізацію системи управління відповідно до вимог сучасності. Серед основних шляхів вирішення цих складних завдань важливе місце належить розробці і впровадженню єдиної системи моніторингу циклічності розвитку національної економіки, побудованої за принципами адекватності, цілісності, вибіркової, обов'язковості та обмеженості. Вважаємо, що з практичної точки зору такі принципи формування системи моніторингу дозволять забезпечити високу ефективність державних і регіо-

нальних програм, а також сприятимуть сталості розвитку. Також наголошуємо на важливості та ефективності антициклічної політики уряду порівняно з програмою заходів для забезпечення післякризового розвитку, яка має бути однією з обов'язкових складових цієї політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сушко І.М. Модель Хікса для двох регіонів з відкритою економікою / І.М. Сушко, С.В. Янчук, Т.В. Дідківська // Економічна кібернетика. – 2008. – № 1–2 (49–50). – С. 29–37.
2. Омельченко Р.В. Інноваційні фактори циклічності економічного розвитку / Р.В. Омельченко // Економічний часопис ХХІ ст. – 2011. – № 1–2. – С. 31–34.
3. Герасимчук З.В. Циклічні особливості розвитку вітчизняного ринку молочних продуктів / З.В. Герасимчук, О.В. Кошій // Економіка і регіон. – 2009. – № 2 (21). – С. 64–69.
4. Довбняк Т.Ф. Циклічність української економіки в 2000–2008 роках / Т.Ф. Довбняк // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 65–72.
5. Juglar С. Des crises commerciales et de leur retour periodique en France, en Angleterre et aux Etats-Unis / Juglar С. – Р., 1862.
6. Шкурупій О.В. Циклічність світового економічного розвитку: теоретико-методологічні підходи до пізнання сутності / О.В. Шкурупій, І.О. Пінчук, Т.О. Білоброва // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2010. – № 4. – С. 62–66.
7. Матеріали Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Ліщук В. Динаміка інвестиційного потенціалу регіонів України та економічний цикл / В. Ліщук // Економіст. – 2011. – № 3. – С. 14–16.
9. Дошин С.В. Особливості сучасних економічних циклів / С.В. Дошин // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – Вип. IV (44). – С. 97–101.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012.

УДК 658.8:658.589

Ваганова Л.В., аспірант

Хмельницький національний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

В статті виділена система бухгалтерського учета из информационной системы управления, проанализирована учетная политика предприятия как инструмент реализации системы бухгалтерского учета, исследованы отраслевые особенности организации учета на машиностроительных предприятиях.

Ключевые слова: *информационная система, учетная политика предприятия, искажения финансовой отчетности, отраслевые особенности организации учета.*

In the article the system of accounting has been distinguished from information management system; account policy of an enterprise as a tool of accounting system realization has been analyzed; sectoral peculiarities of accounting organization at machine-building enterprises have been investigated.

Key words: *information system, accounting policy of an enterprise, distortions of financial statements, sectoral peculiarities of accounting organization.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Інформаційна система, пов'язана з постійним обміном зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків, багатоваріантністю видів інформації, безупинно циркулює в системі управління підприємства. При цьому пріоритетну роль у цьому процесі відіграє бухгалтерська інформаційна система, оскільки саме в ній формується достовірна і повна інформація для будь-якого рівня обліку та фінансових аналітиків. Переважна більшість методик визначення рівня економічної безпеки підприємств за окремими функціональними складовими ґрунтується на даних бухгалтерського обліку. Тому виникає прямий зв'язок між рівнем економічної безпеки машинобудівних підприємств та достовірністю показників фінансової звітності підприємств.